

YENİ DİPLOMATİK GİRİŞİMLER IŞIĞINDA RUSYA – UKRAYNA SAVAŞI'NDA GELİNEREN SON NOKTA

Eylül 2023 Sayı: 15

YENİ DİPLOMATİK GİRİŞİMLER İŞİĞİNDA RUSYA – UKRAYNA SAVAŞI'NDA GELİNER SON NOKTA

Rusya ile Ukrayna arasındaki savaş yaklaşık 1,5 senedir devam etmektedir. Bu savaşın başta Karadeniz ve Doğu Avrupa olmak üzere küresel çapta birçok etkisi olmuştur. Henüz iki taraftan birinin sahada elde edilmiş kesin bir galibiyeti bulunmamaktadır. Üstelik savaşı bitirecek şeyin sahada kazanılacak bir zafer olduğu da şüphelidir. Çünkü bu savaş, tarihsel süreçten gelen ve bugün devam eden pek çok askeri ve siyasi krizin bir sonucu olup, aynı zamanda güncel olarak da çok boyutlu olan bir çatışmaya evrilmiştir. Savaşın geldiği son durumu ele alan bu çalışmada ilk bölümde Ukrayna'da son dönemde olan önemli askeri gelişmeler, daha sonra ise diğer aktörlerin savaşa etkileriyle birlikte Rusya- Ukrayna Savaşı'nın nasıl bir küresel krize dönmeye başladığı incelenmektedir.

2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhakıyla başlayan süreç, 2022 yılına geldiğinde Rusya – Ukrayna açık savaşına dönuşmüştür. Savaşın patlak vermesinin öncesinde de haftalar boyunca Rusya'nın Ukrayna sınırına asker ve mühimmat yığarak işgale hazırlandığı bilinmektedir. Savaş henüz başlamadan önce, Avrupa'nın doğusunda çıkabilecek bir çatışmanın, enerji krizi başta olmak üzere yol açabileceği sorunlar sıklıkla gündeme gelmiştir. Şimdi ise Ukrayna haritası; Ukrayna'nın kontrolünde olan yerler, Rusya'nın kontrol ettiği yerler ve çatışmaların devam ettiği yerlerden oluşmaktadır. Savaşın dönüm noktalarını anlamak için, harita üzerindeki değişimleri ele almak faydalı olacaktır. Rusya, Putin'in beklediği gibi kısa sürede tüm Ukrayna üzerinde bir hakimiyet sağlayamasa da özellikle Ukrayna'nın doğusunda ciddi bir kontrol sağlamıştır. Ayrıca Eylül 2022'de, Rus güçlerinin kontrolünde olan Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporijya bölgelerinde referanduma gidilmiş ve bu bölgeler *de facto* olarak Rusya'ya bağlanmıştır. Batılı devletler ve Ukrayna, durumu uluslararası hukuka aykırı bulup kararı tanımazken, Türkiye Dışişleri Bakanlığı ise, hızlı bir şekilde alınan kararların sadece bölgede gerilimi arttırmaya neden olacağına yönelik açıklamalarda bulunmuştur. Bugün bakıldığında, Rusya'nın işgal ettiği bölgelerle 2014'te ilhak edilen Kırım yarımadası arasında kara bağlantısı kurulmuş gözükmektedir.¹

Wagner İsyanına Giden Süreç

2023 yılında, çatışmaların en çok şiddetlendiği yerlerden birisi de Bakhmut şehri olmuştur. Şehirde aylarca devam eden yoğun çatışmalar sonucu, Rus ordusu Mayıs 2023'te şehrin kontrolünü aldıklarını iddia ederken, Ukrayna ise savaşın henüz bitmediği konusunda ısrarcı olmuştur. Burada vurgulanması gereken nokta, şehrin kontrolünü almanın Rus ordusu için de çok zor olduğudur. Bu bölgede, Ekim

2022'den beri Rus özel askeri şirketi Wagner'in de olduğu bilinmektedir. Aylarca süren ve 100.000 kişinin öldüğü² düşünölen Bakhmut şehrinde, Wagner'in çok önemli bir güç olarak ön plana çıktığı gözlemlenmiştir. Rusya Bakhmut şehrinin almayı başarmış olsa da aslında savaşın başından beri en büyük krizlerden birisi de yine bu bölgedeki çatışmalar neticesinde çıkmıştır. Nitekim Wagner lideri Prigojin, şehrin kontrolünü tamamen ele geçirdiklerini açıklamış ve hemen ardından

¹ <https://experience.arcgis.com/experience/7089c65feebb44dd9298f38073158ef5>

² <https://www.ft.com/content/4351d5b0-0888-4b47-9368-6bc4dfbccbf5>

Rus hükümetiyle bir gerilim yaşamıştır. Yaşanan gerilimle birlikte aslında Ukrayna Savaşı, Rusya'nın iç siyasetinde de bir krize yol açmıştır. Wagner lideri Prigojin, Rus ordusunu beceriksizlikle suçlayarak Bakmut şehrinde bulunan birliklerini çekeceğini açıklamıştır. Daha sonra Ukrayna'daki birliklerinin Rus ordusu tarafından bombalandığını açıklayan Prigojin, Wagner askerleriyle birlikte Moskova'ya karşı bir yürüyüş başlatmıştır. Prigojin, tüm dünya tarafından bir darbe girişimi olarak algılanan bu yürüyüşün bir protesto olduğunu açıklamış ve yürüyüşü durdurmuştur. Bu gelişme, Putin ve Wagner grubu arasında bir anlaşma sağlandığı şeklinde yorumlanmıştır. Rusya'nın sıkı bir müttefiki olan Lukaşenko'nun, Wagner liderini kendi ülkesinde ağırladığı ve hatta Putin ile arasında arabuluculuk yaptığı bilinmektedir. Nihayetinde resmi olmayan ve savaşta kullanılan devlet dışı bir unsur, onu kullanan devletin bir iç tehdit meselesine dönüşmüştür. Bu durum, hem savaşın gidişatını etkilemiş hem de son dönemde daha çok görünür olan Wagner dahil birçok özel askeri şirketin yerinin sorgulanmasına sebep olmuştur.

Ukrayna'nın Adımları

Son dönemdeki diğer bir önemli gelişme ise, Ukrayna'nın aylardır hazırlık yaptığı karşı saldırılarına başlaması olmuştur. Batı'dan buna yönelik büyük bir askeri destek alan Ukrayna, bazı bölgelerde kazanımlar elde etmeye başlamıştır.³

³ <https://www.ft.com/content/4351d5b0-0888-4b47-9368-6bc4dfbccbf5>

⁴ <https://www.theguardian.com/world/live/2023/jul/21/russia-ukraine-war-live-us-cluster-bombs-impact-russian-defences-washington?filterKeyEvents=false&page=with:blog-k-64ba0b468f08ff360bcb1bd4#block-64ba0b468f08ff360bcb1bd4>

ABD'nin bu karşı saldırılar için kullanımı tartışmalı msket bombalarını Ukrayna'ya tedarik ettiği bilinmektedir⁴. Ayrıca Ukrayna'nın asıl istediği F-16 savaş uçakları ve uzun menzilli füzeler için görüşmeler devam etmektedir. Bu görüşmelerin bir sonucu olarak, Danimarka ve Hollanda'dan Ukrayna'ya F-16 transferi konusunda uzlaşmaya varılmıştır. Danimarkalı yetkililer, 11 ülkeden oluşan bir koalisyonun, Ukraynalı pilotlara uçuş eğitimi vereceğini ve eğitim sonunda Ukrayna'ya F-16 jetlerinin gönderileceğini açıklamıştır.⁵ Bu güncel gelişme, Ukrayna'nın çok daha kısa sürede savaş uçakları edinmesine katkı sağlayacaktır. Rus saldırılarına karşı hava savunmasının da ciddi şekilde güçleneceği açıktır. Ancak bu noktada, ABD'nin süreci yavaş götürdüğü ve böylece Rusya'nın önlem aldığı eleştirileri yapılmaktadır. AB üyesi ülkeler de Ukrayna'ya yapılan silah yardımları konusunda tam bir uzlaşmaya varamamıştır. Örneğin Fransa bazı uzun menzilli füzelerin tedarikine olumlu yaklaşmışsa da özellikle Almanya'nın hala böyle bir yardımı vermekten kaçındığı bilinmektedir. Ukrayna'ya gelen askeri yardımlar konusunda yakın dönemde gelişme olmuştur. Belçikalı özel bir askeri şirket, adını açıklamadığı bir ülkeye Ukrayna'ya gönderilmek amacıyla ikinci el Alman yapımı Leopard tankları sattığını açıklamıştır.⁶ Özel askeri şirketler eskiden Leopard tankları gibi bazı mühimmatları devletlerden satın almaktadır. Bu gelişme, eskidiği gerekçesiyle satılan bazı mühimmatların tekrar değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Ukrayna karşı saldırı

⁵ <https://www.reuters.com/world/us-approves-sending-f-16s-ukraine-denmark-netherlands-2023-08-17/>

⁶ <https://www.washingtonpost.com/world/2023/08/09/deal-struck-get-leopard-tanks-ukraine-private-belgian-broker/>

politikası uygulamaya başladığından beri, Rusya topraklarında bazı insansız hava araçlarının saldırılar düzenlediği görülmektedir. Bunlar Rusya savunma sistemlerince etkisiz hale getirilse de binalarda tahribata sebep olmuştur. Rusya, Kiev yönetiminin üstlenmediği bu saldırıları, "Ukrayna'nın terörist saldırıları" olarak görmektedir. Aslında burada odaklanılması gereken nokta, saldırıların taşıdığı mesajdır. Bu saldırılar, Rusya'nın da artık güvende olmadığını gösterilmesi bakımından dikkat çekicidir. Aynı doğrultuda, Zelenski'nin savaşın Rusya topraklarına döndüğünü açıklaması⁷, askeri çatışmaların ilerleyen günlerde daha geniş bir sahaya yayılabileceğini göstermektedir. Üstelik savaş artık NATO sınırından da uzak değildir. Geçtiğimiz günlerde Polonya sınırındaki Lyiv kentine yapılan saldırılar, bu durumun kanıtı niteliğindedir.

Kaynak: <https://www.ft.com/content/4351d5b0-0888-4b47-9368-6bc4dfbccbf5>

Diğer taraftan, Rusya'nın Tahıl Koridoru Anlaşması'ndan çekilmesi ile savaşta önemli bir diplomatik kazanım kaybedilmiştir. Tahıl koridorunun kapanmasıyla Rusya doğrudan Ukrayna'nın

tahıl limanlarını hedef almaya başlamıştır. Bu saldırıların Ukrayna üzerinde birçok olumsuz etkisi ortaya çıkmaktadır. İnsan kaybının yanında depolanan tahıla zarar verilerek, Ukrayna'nın mali kaybı arttırılmakta ve ticaret için son derece önemli olan limanların alt yapılarına zarar verilmektedir. Tahıl koridoru gibi yeni bir hat oluşturulabilse dahi Ukrayna'dan ihraç edilebilecek tahıl miktarı hızla azalmaktadır.

Ukrayna'dan dünyaya tahıl sevkiyatını güvenceye alan anlaşmanın sona ermesinden sonra yeni alternatifler aranmaktadır. Geçtiğimiz günlerde Ukrayna, bölgede geçici bir insani koridor ilan etmiş ve bu koridoru kullanacak ilk gemi Ukrayna'dan ayrılmıştır. Öte yandan söz konusu koridor, Rusya'nın saldırı tehdidi altında bulunmaktadır. İlerleyen günlerde denizde çıkabilecek yeni bir askeri çatışma ihtimali, dünya gündemini meşgul edebilir.

Tahıl Koridoru ve Arabuluculuk Girişimleri

Savaşın başından beri bazı devletler, jeopolitik konumlarını veya diplomatik ilişkilerini kullanarak arabuluculuk yapmaya çalışmıştır. Bu noktada öne çıkan ilk devlet hem bölge ülkesi olması hem de savaşın iki tarafla da iyi ilişkilere sahip olması nedeniyle Türkiye olmuştur. Türkiye'nin, Rusya'ya uygulanan yaptırımlara katılmaması zaman zaman eleştirilse de Türkiye'nin bu tutumu, her iki ülkeyle de iletişime geçilebilecek bir kanal oluşturmasına katkı sağlamıştır. Nitekim Türkiye'nin öncülüğünde, dünyanın en büyük tahıl üreticilerinden olan iki ülkenin savaşında, önemli bir anlaşma sağlanarak Tahıl koridoru açılmıştır. Bu anlaşma hem

7

<https://www.theguardian.com/world/2023/jul/30/>

[the-war-is-coming-to-russia-zelenskiy-warns-after-latest-drone-attack](https://www.theguardian.com/world/2023/jul/30/)

Ukrayna'nın tahıl ihracatını büyük oranda korumuş hem de küresel çapta bir gıda krizinin önüne geçmiştir. Öyle ki genişleyerek devam eden savaşa rağmen, küresel fiyat endeksleri tahıl fiyatlarında ciddi bir enflasyon yaşanmadığını göstermektedir. Ancak Rusya'nın yaklaşık bir sene sonra anlaşmayı uzatmama kararıyla elde edilen kazanımlar kaybedilmiştir. Kısa sürede borsadaki buğday fiyatları yükselmiştir. Bu gelişme, gıda enflasyonu da bağlantılı olarak gıdaya erişimde endişeye neden olmaktadır.

Hayati öneme sahip koridorun kapanmasıyla yoğun bir diplomasi trafiği de başlamıştır. Türkiye'nin girişimleri, dünya tarafından yakından takip edilmektedir. Şu an için yeni bir tahıl koridoru anlaşmasının kısa vadede hayata geçmesi mümkün görünmese de Türkiye'nin bu süreçteki önemi devam etmektedir. Bu konuda, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın ABD ve Rusya ile temasta olduğu hem Türk hem dünya basınına yansımaktadır. Özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ikili temaslarla yeni bir hamle yapması şaşırtıcı olmayacaktır. Erdoğan'ın Putin ile yakınlığının ilk anlaşmada olan etkisi unutulmamalıdır.

Bahsedilen arabuluculuk girişimlerinde adı geçen tek ülke Türkiye değildir. Ağustos ayında Cidde'de yapılan Ukrayna Barış Zirvesi yeni bir aktörün ön plana çıkmasını sağlamıştır. Suudi Arabistan'ın hem Batılı devletleri hem de Rusya'nın müttefiklerini aynı masada buluşturabilmesi, ciddi bir diplomatik başarı olarak görülmektedir. Zirveye katılan Rusya müttefiklerinin BRICS üyelerini ve Çin'i kapsadığı düşünüldüğünde zirve ayrıca önem kazanmaktadır. Bu noktada, BRICS üyelerinin ve Çin'in özellikle uluslararası arenada Rusya aleyhine kararları

desteklemediği hatırlanmalıdır. Zirvede, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunması gerektiğinin vurgulanması ve Kopenhag'da gerçekleşen görüşmelere katılmayan Çin'in Cidde'ye gelmesi, bahsi geçen ülkelerin de bir ateşkes sağlanmasını istediği şeklinde yorumlanabilmektedir.

Suudi Arabistan'ın diplomatik başarısı da ilişkilerinin hem Batı ile hem de Rusya ile gelişmiş olmasına bağlıdır. ABD ile sıkı ilişkilere sahip olan Suudi Arabistan özellikle Rusya ile petrol üzerinden ortak çıkarlara sahiptir. Örneğin hem Rusya hem de Suudi Arabistan çıkarılan günlük petrol miktarını azaltmaya yönelik ortak bir karar almıştır. Üstelik bölgede yaşanabilecek krizler, Suudi Arabistan gibi önemli bir ticaret merkezinin gelirlerine zarar verecektir. Bununla beraber Suudi Arabistan, bölgedeki ağırlığını arttırmak istemektedir. Cidde'deki görüşmelerden sonra özellikle Batı basınına yansıyan haberler, Arabistan'ın bölgede yeni bir denge sağlama ihtimalini gözler önüne sermiştir. Rusya-Ukrayna savaşında ateşkes ortamının oluşturulması ve arabuluculuk yapılması noktasında, son dönemde ikili ilişkilerini de geliştiren Türkiye ve Suudi Arabistan iş birliği içinde çalışabilir.

Moskova yönetimi ise, sadece Ukrayna'nın "terör saldırılarını" durdurması ve herhangi bir ittifaka girmeyeceğinin garanti edilmesiyle barışın sağlanabileceğini dile getirmektedir. NATO da Ukrayna'nın üyeliğine yönelik bir adım atmamaktadır. Ancak geçtiğimiz günlerde üst düzey bir NATO askerinin açıklamaları gündem olmuştur. Buna göre, barış için Ukrayna'nın toprak verme ihtimalinin dile getirilmesi, Ukrayna tarafında sert şekilde eleştirilmiştir.

Sonuç

Sonuç olarak; son dönemde, Rusya – Ukrayna Savaşı'ndaki askeri çatışmaların boyutunda ve savaşı tarafların kontrol ettiği alanlarda değişiklikler artmıştır. Görüldüğü gibi bir taraftan çatışma daha geniş bir alanı etkilemeye başlarken, taraflar arasındaki dengeler de sık sık değişmektedir. Üstelik savaş, sadece iki devlet arasında geçen bir çatışma olmaktan çok uzaktır. Bölgedeki ülkelerin de gündemlerini meşgul eden bu savaşta, bir ateşkes sağlanması için önümüzdeki günlerde de diplomatik girişimlerin devam edeceği düşünülmektedir. Savaşın daha da uzaması, bu savaşla doğrudan bağlantılı olan gıda ve enerji krizi gibi sorunların, devletlerin gündeminde daha uzun süre kalması anlamına gelecektir. Diplomasi masasında gelecek bir uzlaşma sadece barış ihtimalini arttırmakla kalmayacak, birçok ülkenin güvenlik, enerji ve gıda alanlarındaki sorunlarının çözümüne katkıda bulunacaktır. Arabuluculuk sağlayan ülkelerin diplomatik güçlerinin ön plana çıktığı göz önüne alınırsa, bunu sağlayan ülkenin bölgedeki önemini artacağı açıktır. İlerleyen süreçte başka ülkelerde de ateşkes sağlamaya yönelik girişimlerin düzenlenmesi mümkündür. Tüm bu gelişmelerin yakından takip edilmesi, savaşın seyrini anlamak için önemli olacaktır.

Kaynaklar

- <https://storymaps.arcgis.com/stories/733fe90805894bfc8562d90b106aa895>
- <https://experience.arcgis.com/experience/7089c65feebb44dd9298f38073158ef5>
- <https://www.ft.com/content/4351d5b0-0888-4b47-9368-6bc4dfbccbf5>
- <https://www.theguardian.com/world/live/2023/jul/21/russia-ukraine-war-live-us>

- <https://www.reuters.com/world/us-approves-sending-f-16s-ukraine-denmark-netherlands-2023-08-17/>
- <https://www.washingtonpost.com/world/2023/08/09/deal-struck-get-leopard-tanks-ukraine-private-belgian-broker/>
- <https://www.theguardian.com/world/2023/jul/30/the-war-is-coming-to-russia-zelenskiy-warns-after-latest-drone-attack>

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Dudu Hilal KOÇ, Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünde eğitimine devam etmektedir. İngilizce, Almanca ve Fransızca bilen Koç, şu an DİPAM'da stajyer olarak uluslararası güvenlik ve Rus dış politikası alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir.